

Kulttuuri-ihmisen kärsimykset: Maila Talvion matkakirjeiden diskurssit

Siinä pitkässä prosessissa, jossa Suomestakin 1800-luvun kuluessa luotiin, vahvistettiin ja vakiinnutettiin kansallinen omakuva (vrt. Anderson 1991, 13–16; Liikanen 1995, 31–32; Pulkkinen 1993, 244–248), matkakertomukset ovat selvästikin muodostaneet yhden mahdollisuuden täsmentää luotua kuvaa. Oma korostuu ja selkiintyy, kun sitä katsotaan etäältä.

Kotimaan- ja ulkomaanmatkailu kasvoivat kumpikin huomattavasti 1800-luvun lopussa. Samoin kuin esimerkiksi Ruotsissa meilläkin lähdettiin urheiluvaelluksille kotimaan nähtävyyksiin ja ikään kuin valloitettiin omaksi pyhä kansallinen korpimaisema. Vaelluksista kirjoitettiin nuorisokirjoja. Karelianismi oli osa tätä kulttuuriskansallista pyhiinvaellusta, joka kiinnittyi tiettyjen, luonnonkauneudestaan kuulujen paikkojen nimiin. Kansallisuuden rakennusohjelmassa niihin oli jo sisällytetty maisemasidoksinen isänmaantunne. (Hellspång 1991, 238–259; Kuivasmäki 1990, 165–166; Rydén 1991, 223–237; Saure – Huhtala 1992, 7–8.)

Kun edellisen kaltainen matkailu vahvisti kansallisidentiteetin luontohakuisuutta ja eräänlaista tervettä, demokraattista agraarisuutta, se joutui ristivetoon niiden paineiden kanssa, joita oli moderniin, teolliseen, urbaaniin ja kosmopoliittiseen kulttuuriin (Karkama 1994, 86–105). Osa kirjailijoista sukuloikin Vienen Karjalan ja Ranskan tai Italian väliä (A. Aho 1951, 398–401, 416–421), motivoiden ulkomaanmatkansa sekä kansallisesti että ammatillisesti. Kulttuurimaihien mentiin valmistumaan paremmiksi suomalaisiksi kirjailijoiksi. Juhani Aho esimerkiksi kirjoitti 1893, että jo Italian ilma innostaa kirjoittamaan, ja pitkään takkuillut *Papin rouva* sai Firenzessä puhtaan ja pelkisteisen, suomalaisena pidetyn muotonsa (J. Niemi 1985, 105–107; Sarajas-Korte 1966, 125–128). Tällainen määrätietoinen opinkäynti viittaa jo selkiintyneeseen ammatti-identiteettiin; nuori, nopeasti kasvava suomenkielinen kirjailijakunta järjestäytyi 1897 Suomen Kaunokirjailijaliitoksi (Jalkanen 1956, 49–50).

Vuonna 1908 Eino Leino jo valitti, itse Italiaan lähtiessään, matkakuvausten menettäneen runsauttaan siinä määrin maineensa, että niihin ryhtyminen oli kirjallista kuolemanhalveksuntaa (Saure–Huhtala 1992, 6). Taiteilijamatkailun nopea yleistyminen vuosisadan taitteessa ja siihen sisältyvä ”ikkunat auki Eurooppaan” -ajattelu muodostaa kiintoisan, vielä tutkimattoman alueen suomalaisen kulttuurin modernisoitumisprosessia ja sivistyneistön kansallisten tunnusten varaan rakentuneen identiteetin kriisiä.

Näyttää siltä, että kotimaan ja ulkomaailman ristipaineessa suomalaiset kirjailijat kuljettivat yleensä Suomea kapsäkissään sitä syyllisemmin, mitä enemmän poliittinen tilanne kotona kiristyi. Juhani Aho vertaa 1889 ihailemaansa Eiffelin tornia yksinäiseen suomalaiseen korpikuuseen ja purkuvaiheessa olevaa maailmannäyttelyä kotoiseen, syksyiseen sänkipeltoon, ”josta aumoja viedään riiehen illansuussa”. Mahdissaan näyttely oli hänestä ikään kuin kirkonkylä tapulinsa ympärillä. (A. Aho 1951, 332–334.) Matkakirjesarja Pariisista päättyy 1890 osaan ”Kotiin”, jossa Aho puhuu pohjoismaalaisen selittämättömästä kaipuusta kotimaahan: kaikki on siellä toki pientä ja alakuloista, mutta omaa ja lujatekoista. Suomalaisia, kansallisesti määrättyä kollektiivisubjektia, ”meitä”, hän vertaa topeliaaniseen diskurssiin palaten kanervikkoon, joka pureutuu maan kamaraan. ”Sille, joka tahtoisi meitä siitä irti kiskoa, jäisi vain helpeet käteen, mutta juuret piiloutuisivat uutta itua tekemään” (A. Aho 1951, 352).

Ulkomaiden ja kotimaan vastakohtaan sisällytettiin ainakin jo Fredrik Cygnaeuksen matkarunoissa 1800-luvun puolivälissä ajatus rikkaudesta ja köyhyydestä (Alhoniemi 1969, 91 – 94). Z. Topeliuksen runoissa etelän runsaudesta palataan ajatuksissa köyhän Suomen huikaisevaan kauneuteen (Alhoniemi 1969, 107). Kun Topelius tuli takaisin Ranskaan, Sveitsiin ja Italiaan tekemältään pitkältä matkalta, hän kirjoitti mielivänsä suudella kotimaan kamaraa (Nyberg 1950, 525). Jo 1700-luvun lopussa oli F. M. Franzén matkapäiväkirjassaan alituisen verrannut Keski-Eurooppaa Ruotsiin ja Suomeen, joiden maisemia hän ylisti (Franzén 1977, 43, 70, 196, 203, 206). Samaan aikaan yleinen kiinnostus maantieteeseen Euroopassa, varsinkin pohjoisiin alueisiin, tuotti kuvauksia, jotka loivat käsitystä Suomesta erityisesti luonnonkauniina paikkana (Saarenheimo 1989, 17–20). Suomi-diskurssi syntyi sekä sisältä- että ulkoapäin.

Kun Maila Talvio 1893 alkoi julkaista matkakirjeitään, kollektiivinen kansallisuusideologia oli toisaalta vakiinnuttanut kuvan köyhästä mutta kalliista ja kauniista, vaihtamattomasta kotimaasta, toisaalta joutunut erilaisten uudelleenluentojen kohteeksi. Tarkastelenkin seuraavassa sitä, miten Talvion matkakirjeiden subjekti syntyy ja määrätty 1890-luvulla ilmassa pyörineistä diskursseista. Kohteena on aloittava, vielä nimetön naiskirjoittaja, jonka rinnalle vasta seuraavalla vuosikymmenellä nousi aalto sivistyneitä naiskirjailijoita. Kielentutkija-aviomiehen vuoksi matkoista huomattava osa suuntautui Itä- ja

Keski-Eurooppaan, syrjään suosituilta reiteiltä (Tuulio 1964, 138–166, 194–210). Talvion myöhempiä, laajoja matkoja en käsittele; niiltä ei yleensä ole kuvauksia.

1. Kaksi rakkautta

Suomen ja maailman vastakohta muovaa Talvion matkakirjeiden subjektiä kahdella tavalla: panee toisaalta vakuuttelemaan matkojen opettavuutta, toisaalta korostaa suomalaisen sydänmaan merkitystä. Sydänmaa, Suomen metonymia, sisällyttää Talvion kirjeissä itseensä paitsi maisemansa kauneuden ja köyhyyden myös velvoittavan työn kansan keskellä. Sivistyneille naisille asetetut kansallisen työn velvoitteet, jotka näkyivät esimerkiksi hakeutumisessa Jyväskylän seminaariin vuodesta 1863 alkaen (Frenckell-Thesleff 1944, 44), tulevat Maila Talvion ja Helmi Krohnin kirjeenvaihdossa 1880- ja 1890-luvun taitteessa esiin hengästyneinä vakuutuksina siitä, että sydänmaa on pysyvä keskeisenä elämässä (Tuulio 1964, 87). Benedict Andersonin mukaan kansakunnan idean vakauttamiseen kuuluvat eräänlainen laaja toveruus ja rakkaus, josta uhrimieli sikiää (Anderson 1991, 7).

Talvion matkakirjeparista ”Rajan yli” ja ”Vieraalla virralla” edellinen vertaa rajan ylittämistä syntymäpäivän ja uudenvuodenyön tapaisiin siirtymävaiheisiin ja kysyy, onko lähtö Suomesta mieluista siksi, ettei siellä ole tilaa korkeampaan pyrkivälle ihmishengelle (Talvio 1893b). Jälkimmäisessä hiivittää yksin kevättyöhön Moskovan lähistöllä, tunnetaan oma köyhyys, kun maakaan alla ei ole omaa, ja muistetaan yötä suomalaisella sydänmaalla (Talvio 1894h). Kokemuksessa painottuvat sekä kiitollisuus Suomesta että lupaus työskennellä vain sen hyväksi ja toive vapautua kaikesta itsessä olevasta pahasta, jotta kelpaisi isänmaalle. ”Tänneköhän kauas minun täytykin tulla jotta oppisin sen tuntemaan.” Vielä haparoiva kansallinen eetos, jonka ytimeksi kohta kirkastuvat toveruus ja työ, korostaa jo itsekasvatusta ja oman minuuden muokkaamista (vrt. Arminen – Helén 1994, 6). Ne ohjelmaistuivat pian Talvion tuotannossa.

Kotimaa korostuu myös Talvion matkakirjeiden syklisessä rakenteessa. Palattaessa 1897 Keski-Euroopasta Baltian kautta Suomi näyttäytyy rauhan ja onnen paikkana, josta on syytä kiittää ja jota tulee palvella (Talvio 1897h). Pietarissa oli 1893 muistunut mieleen sydänmaan joulun ja siitä erityisesti käynnit köyhien mökeissä ja vihkiytyminen kansan kanssa yhteiseen puutteeseen (Talvio 1893c). Myöhempi joulun Saksassa vertautuu sekin sydänmaahan (Talvio 1897a). Joulusta oli 1800-luvun lopussa ylipäänsä muodostumassa eräänlainen leimallisesti suomalainen kokemus, jossa yhdistettiin ulkomaisia porvarillisia rituaaleja esimoderniin, agraariseen kotokulttuuriin. Kansakoululaitos vakiinnutti yhdistelmän. (Karjalainen 1994, 212–230.)

Sydänmaiden yksinkertaisuuden vastakohtana kuitenkin lumosivat kulttuurikaupunkien patina ja feodaalikulttuurien hiipuva mahti. ”Päivä Firenzesä” -kirje (Talvio 1895g) toivoo ajan pysähtyvän kaiken kauniin vuoksi, joka jo sinänsä selittää, miksi juuri Italiassa on syntynyt upeaa taidetta, ja ”Päivä Venetsiassa” (Talvio 1896p) kuvaa kevyttä ja sulosta nuoruuden, elämänilon ja kauneuden kokemusta. ”Lämmin karkaa ruumiiseeni kuin viini.” Myös Venetsian-kokemus yhdistyy taiteeseen: minä vaipuu ”tahdottomasti fantta-siiansa varaan”, ja kuvat kulkevat silmissä. Dresdenin taideaarteet, vauras Lyypekki, Lützen ja Prahan historia kiehtovat kaikki, samoin Krakovan yliopiston loisteliaat juhlat, joissa korostui Puolan aatelin asema (Talvio 1896m; Talvio 1897a; Talvio 1897b; Talvio 1897c; Talvio 1897d; Talvio 1897e; Talvio 1898b; Talvio 1898c; Talvio 1900; Talvio 1898a).

On kiintoisaa, että Talvion kolmannessa romaanissa *Kaksi rakkautta* (1898) esiintyy liettualainen oppinut Witold Dargis, jossa yhdistyvät sydänmaa ja maailma, esimoderni yhteys kollektiiviin ja moderni, kriisinen yksilöys. Hän on köyhän talonpojan poika ja tiukasti kiinni kansallisessa identiteetissään, mutta myös sivistynyt ja kyynistynyt maailmankansalainen (Talvio 1917a, 3–6). Yhdistelmä tekee hänestä vahvemman ja itsestään tietoisemman kuin hänen tapaamansa helsinkiläissäätyläiset, mutta myös ristiriitaisen, eheyttä kansasta ja rakkaudesta pakonomaisesti hakevan flanöörin.

Vuonna 1895 ilmestynyt kirjoitus oli nostanut esikuvaksi puolalaisen naiskirjailijan Eliza Orzeszkowan, koska tässä yhdistyivät kollektiivinen ja yksilöllinen: ”kansansa itsetietoinen tytär”, ”ihanteeksi kelpaava kansalainen”. Orzeszkowa, ennen huoleton säätyläistyttö, kulki kansan parissa pitämässä toivoa yllä. (Talvio 1895j; Talvio 1915, 412–420; Talvio 1953, 151–155.) Romaanissa *Aili* (1897) asettuvat diskursiivisesti vastakkain sitoutuminen kansaan ja ideologinen kiinnostus siihen: Aili jättää kansan hyväksi juhlihan säätyläiselämän ja kihlautuu ”sydänmaahan, yksinäisyyteen”, ”työhön, huoleen, kansaan suruineen ja iloineen ...” (vrt. Aalto 1993, 91–104).

2. *Potentiaalinen vallankumouksellinen*

Kauneus problematisoituu, kun siirrytään vanhoilta kulttuurialueilta Liettuan tapaiseen välitilaan, joka on Talvion matkakirjeissä sekä itää että länttä. Kulttuurisesti ja poliittisesti se erotetaan isosta isännästä Venäjältä, mentaalisesti osin liitetään siihen.

Novellissa ”Aateensa uhri” (*Nähtyä ja tunnettua*, 1896) yhdistyvät kauneuden ja kansan problematiikat. Vastakkain ovat talonpoikaislähtöinen kansallinen herättäjä tohtori Petras Budris ja hänen aatelin rakastettunsa Eliza. Edellisen mielestä kansa muuttuu kauniiksi, kun oppii tuntemaan sen ahdingon; jälkimmäinen pitää kansaa rumana eläimenä, joka on likainen, juopotte-

lee ja tuskin osaa edes väsyä turrassa raadannassaan. Ennen santarmien tuloa tohtori vihkii Elizan seuraajakseen: ”Oppikaa rakastamaan kansaa — . Saatte nähdä, että se työ tyydyttää” (Talvio 1921, 60). Unohtaminen ja anteeksianto on tärkeää kansallisen ideologian muodostumisessa (Anderson 1991).

Puolalaista Elizaa seurasivat Talvion tuotannossa säätyläistyöt, jotka sekä sisäistivät vaatimuksen rakastaa kansaa että kärsivät sen ulkonäöstä ja elintavoista, ennen kaikkea siivottomuudesta. Elizallekin kaikki on selvää vain silloin, kun rakastettu mies on läsnä; myöhemmissä teoksissa tasapaino saavutetaan, kun eros väistyy suurempaan kohdistuvan rakkauden tieltä. Rakkaus kansaan ja mieheen solmiutuvat Talvion teoksissa monimutkaisesti yhteen. Kauneuden ja toden suhde, erilaiset kauneudet ja kysymys kansan ulkonäöstä liikkuvat monin tavoin ilmassa 1800-luvun lopussa (vrt. esim. Kava 1993, 38–53; Kemiläinen 1993, 184–220).

Kun kansasta ei ristiriidatta saa kaunista, eheyttä kaipaava minä hakee kauneutta luonnosta. Talvion kirjoitusten Liettua onkin ennen muuta tietty maise-matopos: mäellä seisova kirkko, alapuolellaan laulujen virta Nemunas (Niemen), tammimetsät ja satakielet, tyttöjen laulu ja ruudan ja valkoliljan tuoksu (Talvio 1894b; Talvio 1895j; Talvio 1921; Talvio 1953, 145; Talvio 1954, 490–499). Samat ainekset toistuvat Talvion julkaisemissa liettualaisissa kansanlauluissa (Talvio 1894c; Talvio 1895h).

Oli lämmin, ilmassa tuoksuivat kuivat heinät ja liljat, joita pilkisti esiin joka mökin puutarhasta. Käki kukkui harvaan jossakin etäällä ja rannalla pensaikossa vihelteli yksinäinen satakieli. Hiljaisuuden halki vierivät tyttöjen laulu, kirkkaana, alakuloisena. — He olivat liikkumattomina ja kertoivat laulussaan ruuttaseppeleistä ja valkoliljoista (Talvio 1921, 45–46).

Niillä seuduin Liettuaa on hyvin kaunista. Maa ylenee, alenee alituisen. Kivettömät kummut kasvavat rehevää heinää, harjanteilla huminoi ikuinen tammimetsä, sellainen, josta vanhat laulut tarinoivat, ja laaksoissa kirsikkapuiden ja kastanjoiden joukosta pilkottaa valkoisiksi kalkittuja, olkikattoisia asumuksia. Seinävieriltä helottaa tulipunaisia kukkia ja lammi-koissa ikkunoiden alla vaimot pesevät vaatteita ja ankat räpyttelevät siipiään. Korkeimmalla kummulla ylenee kirkko lehmusten keskellä ja kirkkokummulta näkyy kauas kukkeaa maata ja monivärisiä viljavainioita ja niittyjä. Mutta niittyjen ja korkeiden rantain sylissä virtaa joki, Nemonelis, laulujen lemmikki, ja sen äyräillä kasvavat hopeankarvaiset pajut, joissa satakieli laulaa kesäiset yöt umpeensa. (Talvio 1953, 145.)

Sekä kansanlauluissa että Talvion teksteissä melankolinen maisema hellii muistoa jostakin kadotetusta, mikä tuottaa topokseen tunteenomaisen historiallisen ulottuvuuden. Melankolia sinänsä oli koko *fin de siècle*n hallitseva, palvottu tunne (Sarajas-Korte 1966, 199). Se oli saapujan ensimmäinen kokemus: ”Sellainen oli tämä ensimmäinen päivä Liettuassa – hurmaavan kaunis ja sanomattoman alakuloinen” (Talvio 1954, 492). ”Muistelmassa” (*Kirjava keto*, 1911) maiseman alakulo sidotaan Vincas Kudirkan kautta kansallisen herätyksen toivottomuuteen:

Mutta aina kun muistelen tuota kukkivaa kesää, noita rakkaita ihmisiä, jotka kärsivät ja kantoivat kokonaisen kansan ristiä, nousee silmiäni eteen Kudyron kuva kirkastuneen kauniina. Ja jos minä tahtoisin hänen sie-luaan jollakin lailla hahmottaa, niin siitä tulisi jotakin samantapaista kuin on kesäinen ilta hänen synnyinmaassaan – hiljainen, lemuava, täynnä sointua ja surumielisyyttä. (Talvio 1953, 150.)

”Aatteensa uhrin” miljöön kerrotaan olevan ”muistojen maata, toisella puolen jokea Puolan entistä valtakuntaa, toisella puolen entistä Liettuaa, ja muutamaman penikulman päässä oli Saksa” (Talvio 1921, 37), ja Vilna näyttäytyy ”eräänä muistojen kaupunkina”. ”Ja Vilnassa ei ole katua, ei askeleen alaa, jolla ei veri ja tuho olisi taistelleet.” Siksi se on täynnä hiljaisuutta ja veren kastelemien puiden soitto on surullista. (Talvio 1894e.) Puutarhat ja haudat sävyttivät ensivaikutelmaa Liettuasta (Talvio 1894d).

Muotoutumis- ja kriisivaiheissaan kansakunta aina rakentaa itselleen vuosisataista elämäkertaa ja eräänlaisen perustamistaan koskevan kertomuksen (vrt. esim. Pulkkinen 1993, 230). Talvion juhlapuhe ”Satakielten maa” (1917) näkee historian puutteen yhdistävän suomalaisia ja liettualaisia (Talvio 1954, 491). Niinpä Liettuan-kirjeissä korostetaan maan suurta menneisyyttä ja Saksan-matkakirjeissä viitataan suomalaisten historialliseen merkittävyyteen esimerkiksi Lützenissä (Talvio 1896m); Wittenberg on Talviolle myös Agricolan kaupunki (Talvio 1897b). *Kaksi rakkautta* -romaanin Dargis sisällyttää kansalliseen liettualaiseen elämäkertaan jonkun lähisukulaisen poliittisen pidättämisen ja karkotuksen Siperiaan:

Laakson liepeellä, kirkon alla seisoo vanha, valkeaksi maalattu olkikattonen talo. Siinä minä synnyin, siinä minä kasvoin. Ikkunoihin ja pihamaalle näkyi joki ja sen hiekkarannoilla, narskuvien näkinkenkien joukossa kuuluivat lapsuuteni päivät ... Isä oli talonpoika, äiti käyttää kansan pukua ja kieltä. – – Ensimmäiset muistoni liittyvät suureen kastanjaan talon pihalla ja neitsyt Maarian kuvaan tienristeyksessä. Sen eteen lankesin viisivuotiaana poikana polvilleni, kun isoisääni kahleissa kuljetettiin Siperiaan ... (Talvio 1917a, 40.)

”Aatteensa uhri” korostaa oman kansanperinteen ja kirjallisuuden merkitystä. Petras Budris kerää kansanlauluja, ja keskusteluissa viitataan Adam Mickiewiczin *Pan Tadeusz* -runoelman alkuun: ”Oi Liettua synnyinmaani! Kun terveyden päivät kauneimmat mielessä väikky kun kauas ne jäivät, niin sua muistelen nyt. Koko loistossasi näen – – .” Mickiewicz-viittauksesta aukeaa näkymää maanpakolaisuuden melankoliaan ja puolalais-liettualaiseen vapaus-taisteluun. (Talvio 1921, 28; Kallio 1994.)

Selkeimmin Liettua saa historiallisen position ja allegorisen kytköksen Suomeen Talvion lentokirjassessa *Niemenvirran varsilta* (1899); ruotsiksi se ilmestyi 1900 ilman tekijännimeä (ks. Skrodenis 1994a, 343). Se ilmestyi sarjassa, jonka tarkoituksena oli valistaa suomalaisia venäläisten todellisista aikeista, ja päättyy kehotukseen ottaa oppia Liettuasta. Liettua asetetaan kir-

jassa historiallisesti korpin ja kotkan, Puolan ja Venäjän väliin, joista jälkimmäinen on kieltänyt kansankielisen kirjallisuuden ja roomalaiskatolisten kirkkojen korjaamisen. (Talvio 1899, 7, 8, 16.) Korpin valtaan sen sijaan ei puututa; yleensäkin Talvio kirjoituksissaan rinnastaa Puolan ja Liettuan kohtalot. Kun selviytymisstrategiaksi esitetään sekä kansallismielisen sivistyneistön luominen että kansan itseymmärryksen lisääminen, *Niemenvirran varsilta*-teos puhuu läpinäkyvän allegorisesti siitä, mikä voi uhata myös Suomea.

Naismatkakirjailija on Sara Millsin mukaan potentiaalinen vallankumouksellinen. Hänen mielestään naisten kirjoittamista motivoivat filantropia ja halu opettaa; ne eivät sodi naisille luotuja diskursiivisia positioita vastaan. (Mills 1993, 96–97.) Talvion aloittaessa kirjailijana sekä Suomen että Liettuan kansallisuusliikkeet olivat kriittisessä vaiheessa. Tanskalainen Åge Meyer Benedictsen, joka suositteli Mikkoloille Kriaučiuksen taloa Plokščiaissa (Talvio 1947, 224), kuvaa kirjasessaan *Et Folk, der Vaagner* (1895) Liettuaan tuloa samanlaisena kesäaamuksena elämyksenä kuin Talvio matkakirjeissään (Meyer 1895, 12). Kriaučiuksen talo oli Liettuan herätyksen keskus, jossa muun muassa pidettiin Liettuan herättäjä Vincas Kudirka. Talvion myöhemmät kirjoitukset yhdistävät Kudirkan ja ”Aatteensa uhrin” Petras Budriksen. (Ks. A. R. Niemi 1925, 165; Talvio 1915, 412–420; Talvio 1917b; Talvio 1953, 146–150; Talvio 1954, 492–499; Skrodenis 1994b, 45–47; Valunta 1994, 57–60; Kundrotiene 1994, 31–37; Talvio 1932.)

Voi olla, että V. A. Koskenniemi on oikeassa väittäessään, että Liettua teki Talviosta kirjailijan (Koskenniemi 1946, ks. myös Talvio 1900, 21–22; Talvio 1946). Ainakin Liettuan-ajan jälkeisissä matkakirjeissä painottuvat pienten kansojen vaikeudet, myös se sorto, jota muuten ihailtava Saksa harjoitti alueensa puolalaisia kohtaan, ja kašubien kohtalo (Talvio 1896a; Talvio 1896c; Talvio 1896d; Talvio 1896e; Talvio 1896f; Talvio 1896g; Talvio 1896h; Talvio 1896i; Talvio 1896k; Talvio 1896l; Talvio 1896m; Talvio 1896n). Vuonna 1906 Talvio puhui julkisesti kaikkien Baltian maiden puolesta: ”Vapaus kansoille! Ihmisille ihmisoikeudet!” (Talvio 1953, 42); 1917 hän kehotti puheessaan Liettuaa, ”dainojen, vihreän ruudan ja satakielten maata”, itsenäistymään (Talvio 1954, 499). Liettualaisten näkökulmasta Talvio on ensimmäisiä ulkomaisia vaikuttajia, jotka kiinnittivät heihin huomiota: ”olen oppinut sitä maata rakastamaan”. (Skrodenis – Tolvanen 1994, 8; Talvio 1899, 7.)

3. Kulttuuri-ihmisen kärsimykset

Talvion matkakirjeissä kamppailevat tilasta empatia ja halu tehdä selvä ero. Millsin mukaan toiseuttaminen tapahtuu matkakirjoissa yleensä joko kohdetta ajallisesti loitontamalla, kuvaamalla kollektiivia yksittäisten jäsentensä kautta ja ihmisiä eri ruumiinosina tai korostamalla hajuja ja likaa (Mills 1993, 88–

90). Ajallinen loitonnuksen yhtyy Talvion kirjeissä paikalliseen: syrjäalueet elävät historiallisesti menneessä vaiheessa, ja itä ja länsi asettuvat eri maailmoiksi.

Moskova on Talvion matkakirjeissä Aasiaa, johon kulttuurisesti liittyvät liika ja sekaisuus (Talvio 1893a; Talvio 1894a). Junamatka ”Moskovasta länteenpäin” näyttyy pitkänä ja alkeellisena, kunnes ylitetään Liettuan raja: alkaa raikas maa, joka tuntuu olevan pelkkää puutarhaa (Talvio 1894d). Sen sijaan Länsi-Venäjän juutalaiskylät saavat surullisuudessaan kertojan huokaamaan:

”Kaupunki” oli yksi noita Länsi-Venäjän suuria juutalaiskyläitä, joille liika ja kurjuus ovat ominaisin piirre. Onnellisempien aikojen tähteitä, jos niitä on, tapaa kirkoissa. Näin kirkon kummulla ja astuin sitä kohti. Torilta lähtevillä kaduilla vihdoinkin näin asukkaita. Puolialastomia juutalaislapsia juoksenteli vapaasti, ja äidit istuivat käsitöineen puotien tai asuntojen edustalla. Katuojaan kaadettiin tuontuostakin ämpärillinen likavettä ja nälkiintynyt koira tuli hakemaan siitä syötävää. (Talvio 1896o.)

Suurin raja on kuitenkin Venäjän ja Saksan välinen; Liettua on vielä puoliksi aluetta. Venäjällä likaisuus tekee matkustajasta lopun (Talvio 1896d). Saksassa korostuvat heti rajalta järjestys ja työ. Liika liittyy kaikkiin slaaveihin niin kiinteästi, että poikkeukset – vendit – mainitaan (Talvio 1897g). Lännen ja idän rajan kokemus representoituu jatkuvasti jyrkkänä katkoksenä; toisella puolella on kuri, järjestys ja nykyaika, toisella jotakin sakeaa ja ajatonta (Talvio 1894g; Talvio 1896b; Talvio 1896j; Talvio 1897e; Talvio 1953, 436–441).

Lian näin symboloivissa idän ja lännen rajaa problematisoivissa suhteissa Liettuan ja Puolan syrjäalueiden kurjaan kuntoon. Sitä Talvio joko ironisoi eräänlaisella kulttuuri-ihmisen ylemmyydellä tai – yhtä ylhäältä katsoen – pitää värikkäänä primitiivisyytenä. Tutkimusmatkailijan diskurssiin kuuluu tuoda esiin matkan vaivalloisuutta. Niinpä esimerkiksi Udriassa Etelä-Liettua on vastassa toivoton maisema ja kieltämykset, ”joista meidän aikaisellamme kulttuuri-ihmisellä ei ole aavistustakaan”. Siivottomuuden takia ei voi syödä eikä nukkua ja väestö on taikauskoinen ja paremmasta piittaamatonta. (Talvio 1895d; Talvio 1895e; Talvio 1895f.) Yksityiskirjeessä Talvio vertaa eteläliettualaisia pakanoihin: ”Tämä kurja kansa, kyllä sitä säälin! Mutta hyvin minä viihdyn, jos otan pois ne tuskat, joita suomalainen luontoni kärsii nähdessään epäsiisteyttä sellaista kuin täällä. Minun tekisi mieleni kuolla nälkään mieluummin kuin syödä täällä.” (Tuulio 1964, 194–195.) Serejessä kuvataan alkukantaiset markkinat: ”Markkinat Puolan Liettua! Kuka ulkomaalainen ne on nähnyt, ei niitä unohda.” (Talvio 1895f.)

Mills viittaa matkakirjojen kuvaavan kolonialisoitua maata heikoksi ja naiselliseksi (Mills 1993, 59–61). Talvion matkakirjeissä ”meillä” on tiedollinen valta, koska tieto käsitetään niissä rationaaliseksi, opilliseksi pääomaksi

ja kulttuurisiksi valmiuksiksi. Syrjäalueiden väestö ei ilman ”meitä” käsitä kansanlaulujensa arvoa (Talvio 1895e); se on lapsenomaista joukkoa, jonka sottaaisuuteen ärtyy mutta josta on pakko pitää sen ystävällisyyden takia (Talvio 1895f). Plokščiaita kuvatessaan Talvio erottaa toisistaan Kriaučiunakset, jotka kamppailevat ymmärtämättömän kansan puolesta, hoitavat esimerkillisesti talonsa ja ovat ”meitä”, ja aidan takaisen kansan, joka välittää vain kapakoistaan. Tyypillistä Liettualle on, kirjoittaa Talvio 1894, että juutalainen pitää likaista kapakkaa, jossa juo sisällä liettualainen, jota vartioi ulkopuolella venäläinen (Talvio 1894b).

Rotuylemmyyden diskurssit näkyvät erityisesti Talvion matkakirjeiden juutalaiskuvauksissa. Niissä epämiellyttävä ulkonäkö ilmentää epämiellyttävää luonnetta. Heti matkalla Moskovasta Vilnaan väistellään juutalaisten lumppusäkkejä; viereinen juutalainen haisee, kiittää liasta ja antaa tunteen ”käärmeen tai ketun likeisyydestä” (Talvio 1894d). Serejenkin juutalaisilla kuvataan olevan kasvoillaan väre, ”joka saa rehellisen ihmisen raivostumaan”, ja he heittävät kaiken saastan kaduilleen. Vanhoissa ukonrähjissä tuskin on ihmissielua, rehellisyys ja kunniallisuus ovat harvinaisia (Talvio 1895f). Suvalkiassa juutalaisalueilla on paksult likaa, ja Trokin eli Trakain juutalaisperäiset karaiimit inhoavat toisten juutalaisten kavaluutta (Talvio 1895i). Libaun-matkan kokemukset vahvistavat huonoa käsitystä, ja ylipäänsä Baltian läpi matkustettaessa tietää hajusta, milloin tullaan juutalaisten alueelle (Talvio 1895a; Talvio 1895b; Talvio 1895c; Talvio 1895e; Talvio 1897e). ”Aatteensa uhri” -novellin avaa ahne ja likainen juutalainen kyytiukko; ”Evangelinen” (1896) rakkaustarina sijoittuu Länsi-Venäjän nuhruiseen juutalaiskylään. Juutalaiskylän kronotooppiin kuuluu syrjäisyys, lika ja ajattomuus.

Erotukseksi juutalaisista liettualaiset muistuttavat suomalaisia (vrt. Talvio 1894b):

Ja nyt – tuona raikkaana kesäämunä näin liettualaiset heidän kotonaan, Liettuaassa. Oli tultu jollekin suurelle asemalle likelle Wilnoa: toisia ihmisiä olivat nämä kuin ne, jotka eilen häärivät asemilla (venäläiset). Nämä seisoivat hiljaisina, ikään kuin unisina – heissä oli jotakin sanomattoman alakuloista ja vakavaa. Kummallista kuinka he muistuttivatkin suomalaisia. Jos heidän pukunsa olisi ollut toinen, olisi heidät voinut sijoittaa jollekin sydänmaan asemalle Suomeen, noin hiljaa, yksitotisina tuijottamaan junaa, ja he olisivat käyneet täysistä suomalaisista. (Talvio 1954, 491.)

Vuosisadan taitteen rotukeskustelussa suomalaiset ja liettualaiset sijoitettiin eurooppalaiseen rotuun (Kemiläinen 1993, 199). 1800-luvun teoriat rotujen eriarvoisuudesta ja rotuhierarkioista alkoivat herättää arvostelua (Kemiläinen 1993, 140, 186, 204). Rotubiologia- ja juutalaisdiskurssit olivat kuitenkin korosteisen antisemitistisiä erityisesti Saksan kulttuuripiireissä. Ranskassa sen sijaan Dreyfus-juttu nosti 1894 kriittisen vastarinnan. Aho kirjoitti Ranskan juutalaiskysymyksestä 1889. Suomessa valtiopäivät käsittelivät juutalaisten

asemaa 1870-luvulta alkaen; 1890-luvulla avioliittokielto ajoi nuoria juutalaisia siirtolaisiksi ja lehdissä kirjoitettiin juutalaisten ahneudesta. (A. Aho 1951, 335; Jacobsson 1951, 250–260; Illman–Harviainen 1989, 98–101, 157.)

Juutalaiskysymys liittyy laajempiin kulttuurirasistisiin erotteluihin, joita tehtiin ulkonäön perusteella, ja käsityksiin ulkonäön ja muiden ominaisuuksien kytkeytymisestä toisiinsa. Talvion matkakirjeet korostavat ulkonäköä. Liettualaiset ovat suomalaisittain vaaleita ja vakavia, sen sijaan esimerkiksi slaavilaisperäiset kašubit kömpelöitä ja karkeita (Talvio 1896e). Kun tämä yhdistyy Saksan ja Venäjän rajan jyrkkyyteen, hahmottuu rodullisesti ja kulttuurisesti kaksi maailmaa: eurooppalainen ja ei-eurooppalainen.

4. Sentimentaalinen matkailija

Heti alusta lähtien, Tšaikovskin hautajaisista Pietarissa 1893, Talvion matkakirjeiden minä osallistuu mielellään joukon kokemukseen tai välittää paikan tunnelman, tässä yhteisen odotuksen Kazanin kirkon luona (Talvio 1893a). Naisia onkin Sara Millsin ja Mary Louise Prattin mukaan rohkaistu kuvaamaan tapojen ja moraalien lisäksi tunnelmia ja henkilöitä. Erilaisista matkakirjailijatyypeistä Talvio edustaa lähinnä sentimentaalista kommentoijaa. Tällainen kertoja korostaa itseään; tavoista ja tottumuksista kertova pyrkii yleensä epäpersoonallisuuteen. (Mills 1993, 74–75; Pratt 1992.)

Talvion matkakirjeet perustuvat usein sentimentaalisen matkan kronotopille. Matka merkitsee paikan ohessa siirtymistä kulttuurista toiseen: ensin eläydytään uuden tunnelmaan, sitten sanotaan haikeat hyvästit. Hayden Whitea mukaillen voisi puhua romanttisesta juonesta (vrt. Koskimäki 1991, 63–74; Savolainen 1989, 307–313). Kirjeet muodostavat pienten romanssien sarjan, jossa edellinen osa jää aina vähän auki odottamaan seuraavaa. Kokijaksi merkitään usein ”me”.

Eläytymistä antautuvimmillaan merkitsee niin sanottu *going native* -pyrkimys, samastuminen, jonka Mills näkee yleiseksi naismatkakirjailijoilla (Mills 1993, 98). Talvion matkakirjeissä se tulee esiin lähinnä Liettuassa. Minä osallistuu paikallisessa asussa Plokščiain jumalanpalvelukseen; hän sisäistää Vilnan pyhän hiljaisuuden niin, että suuttuu sitä rikkoville sotilaille ja juutalaisille, häneen vetoaa vilnalaisten hartaudenharjoitus Ostra Braman eli Aušran portin madonnankuvan edessä. (Talvio 1894b; Talvio 1894i; Talvio 1894e.) Ylipäätään häneen vetoaa kollektiivisen hiljaisuuden kokemus, Liettuan lisäksi esimerkiksi Wittenbergissä (Talvio 1897b; vrt. Talvio 1898a). Vahvimmillaan yhteyden elämys on ristisaatossa Kalvarijassa lähellä Vilnaa. Vuorella on hiljaisuus ja rauha, joka saa polvistuvan minän kuin yhteiseen horrokseen: ”Me seurassimme heitä.” (Talvio 1894f.)

Mistään naisdiskurssista ei Suomessa voi puhua Talvion aloittaessa mat-

kakirjailijana. Muualla naisten matkakuvaukset olivat lisääntyneet 1800-luvun alusta lukien. Gerd Reimers liittää tämän ilmiön naisten kirjoitusharrastuksen yleiseen kasvuun ja viittaa kirjeen tapaisen vaatimattoman muodon suosioon (Reimers 1990, 7–23). Kun Talvion matkakirjeitä vertaa lähimpiin edeltäjiin, Ahon Pariisin-kirjeisiin 1889–1890, korostuu mieskirjoittajan suuntautuminen julkiseen elämään, kuten vaaleihin ja yhteiskunnallisiin keskusteluihin. Aho jättää kertojansa taka-alalle, joskin päästää tämän sympatioita läpi: työläisten mielenosoitus on esillä kahdesti, naisasiaa vähättelevät puheenvuorot tulevat kirjatuiksi. (A. Aho 1951, 332–335.) Pariisin maailmannäyttelyn Aho näkee todistavan teknologian ja kehityksen rajattomia mahdollisuuksia; vauhtipyörä on kuin ruhtinas, jonka edessä haluaa ottaa hatun päästä.

Kun Talvion matkakirjeissä yhden kerran on kohteena kauppa- ja teollisuusnäyttely, Leipzigissa 1897, kirjoittaja innostuu ennen kaikkea arjen parannuksista, esimerkiksi käytännöllisestä pyöräilyhameesta: ”On myöskin uusi malli – polkupyöräpukukin naisille, sellainen joka voi olla sekä hame- että housupuku. Eikö erinomaisen käytännöllinen.” (Talvio 1897f.)

KIRJALLISUUS

- AALTO, MINNA 1993: Naisen matka moderniin Maila Talvion *Ailissa*. MINNA TOIKKA (toim.), *Nykyajan kynnyksellä. Kirjoituksia suomalaisen kirjallisuuden modernisaatiosta*. Turun yliopisto, Taiteiden tutkimuksen laitos, A: 29. Turku.
- AHO, ANTTI J. 1951: *Juhani Aho. Elämä ja teokset*. I. Porvoo.
- ALHONIEMI, PIRKKO 1969: *Isänmaan korkeat veisut. Turun ja Helsingin romantiikan runouden patrioottiset ja kansalliset motiivipiirit*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimittuksia 294. Helsinki.
- ANDERSON, BENEDICT 1991: *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Revised Edition. Verso, London.
- ARMINEN, ILKKA – HELÉN, ILPO 1994: *Säädyllisyyden järjestyksestä isänmaan rakkauteen. Arvid Järnefelt ja kansallinen eetos. Tiede ja edistys 1/1994*.
- FRANZÉN, FRANS MICHAEL 1977: *Resedagbok 1795–1796*. I urval och med inledning av ANDERS HERNMARCK. Stockholm.
- VON FRENCKELL-THESLEFF, GRETA 1944: *Minna Canth*. Suom. TYYNI TUULIO. Helsinki.
- HELLSPONG, MATS 1991: *Idrottens födelse. 90 tal. Visioner och vägval*. Fataburen. Stockholm.
- ILLMAN, KARL-JOHAN – HARVIAINEN, TAPANI 1989: *Juutalaisten historia. 2.*, korjattu ja täydennetty painos. Helsinki.
- JACOBSSON, SANTERI 1951: *Taistelu ihmisoikeuksista. Yhteiskunnallis-historiallinen tutkimus Ruotsin ja Suomen juutalaiskysymyksen vaiheista*. Jyväskylä.
- JALKANEN, HUUGO 1956: *Kirjallinen kevät. Kuvaus ja muistelmia Suomen Kirjailijaliiton vaiheista*. Porvoo.
- KALLIO, AULIS 1994: Adam Mickiewicz – Adomas Mičkevičius. *Donelaitis* 2/1994.
- KARJALAINEN, SIRPA 1994: *Juhalan aika. Suomalaisia vuotuisperinteitä*. Juva.
- KARKAMA, PERTTI 1994: *Kirjallisuus ja nykyaika. Suomalaisen sanataiteen teemoja ja tendenssejä*. Tampere.
- KAVA, RITVA 1994: *Emil Cedercreutz, Satakunnan eurooppalainen. Kuvanveistäjä kotiseutu- ja museomiehenä*. Historiallisia Tutkimuksia 180. Helsinki.
- KEMILÄINEN, AIRA 1993: *Suomalaiset, outo Pohjolan kansa. Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti*. Historiallisia Tutkimuksia 177. Helsinki.
- KOSKENNIEMI, V. A. 1946: *Maila Talvio. Kirjailijakuvan ääriviivoja*. Porvoo.
- KOSKIMÄKI, PAULA 1991: *Kokemuksesta kertomus – huomioita reportaasin keinoista*. MARKKU

- IHONEN (toim.), *Miten valehdellaan*. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 45. Helsinki.
- KUITVASMÄKI, RIITTA 1990: *Siiwollisuuden tuntoa ja ylevätä kauneuden mieltä. Suomenkielinen nuorisokirjallisuus 1851–1899*. Jyväskylä Studies in the Arts 34. Jyväskylä.
- KUNDROTIENE, VIOLETA 1994: Plokščiai Maila Talvion silmin. *Vuosisadan varrelta. Suomen ja Liettuan kulttuurisuhteiden historiaa*. Vilna.
- LIIKANEN, ILKKA 1995: *Fennomania ja kansa. Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja suomalaisen puolueen synty*. Historiallisia Tutkimuksia 191. Helsinki.
- MEYER (BENEDICTSEN), ÅGE 1895: *Et Folk, der Vaagner. Kulturbilleder fra Litaven*. København.
- MILLS, SARA 1993: *Discourses of Difference. An Analysis of Women's Travel Writing and Colonialism*. Routledge, London.
- NIEMI, A. R. 1925: *Liettualainen kirjallisuus*. Helsinki.
- NIEMI, JUHANI 1985: *Juhani Aho*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 414. Helsinki.
- NYBERG, PAUL 1950: *Z. Topelius. Elämäkerrallinen kuvaus*. Jälkimmäinen osa. Suom. LAURI HIRVENSALO. Porvoo.
- PRATT, MARY LOUISE 1992: *Imperial Eyes. Travel Writing and Transculturation*. Routledge, London.
- PULKKINEN, TUJJA 1993: Naiset, kansalaiset ja kansakunnat. Ancien régimeestä moderniin aikaan ja sen ohi. TUOMAS SEPPÄ et al. (toim.), *Historian alku. Historianfilosofia, aatehistoria, maailmanhistoria*. Tutkijaliitto. Helsinki.
- REIMERS, GERD 1990: *Vägar och utvägar. Kvinnliga litteratörer på resa*. Stockholm.
- RYDÉN, JOSEF 1991: *Hembygd för framtiden. 90 tal. Visioner och vägval*. Fataburen. Stockholm.
- SAARENHEIMO, EERO 1989: *Retki Euroopan ääreen. Giuseppe Acerbi ja hänen Lapin-matkansa 1799*. Keuruu.
- SARAJAS-KORTE, SALME 1966: *Suomen varhaissymbolismi ja sen lähteet. Tutkielma Suomen maa-laustaiteesta 1891–1895*. Helsinki.
- SAVOLAINEN, MATTI 1989: Kirjallisuudentutkimuksen retoriikkaa: Hayden White, troopit ja suomalainen kirjallisuudentutkimuksen historia. MARKKU IHONEN (toim.), *Kirjallisuuden kentillä. Kirjoituksia kirjallisuuden sosiologiasta ja reseptiosta*. Acta Universitatis Tamperensis, ser A vol 270. Tampere.
- SAURE, HILPI – HUHTALA, LIISI (toim.) 1992: *Sinisen junan ikkunasta. Matkakuvia Euroopasta*. Rauma.
- SKRODENIS, STASYS (toim. ja bibl.) 1994a: *Maila Talvio. Dvi Meiles*. Raštai. Vilnius.
- 1994b: *Liettua Maila Talvion elämässä. Vuosisadan varrelta. Suomen ja Liettuan kulttuurisuhteiden historiaa*. Vilna.
- SKRODENIS, STASYS – TOLVANEN, TAISTO (toim.) 1994: *Vuosisadan varrelta. Suomen ja Liettuan kulttuurisuhteiden historiaa*. Suom. TAISTO TOLVANEN. Vilna.
- TALVIO, MAILA 1893a: Eräästä surusaatosta. *Päivälehti*. 14. 11. 1893.
- 1893b: Rajan yli. *Päivälehti* 16. 11. 1883.
- 1893c: Joulun lähetessä. *Päivälehti* 23. 12. 1893.
- 1894a: Piirteitä Moskovasta. *Päivälehti*. 23. 4. 1894.
- 1894b: Liettua. *Suomen Kuvalehti* 18/1894.
- 1894c: Kansanlaulusta Liettuassa. *Suomen Kuvalehti* 21/1894.
- 1894d: Moskovasta länteenpäin. *Päivälehti*. 6. 6. 1894.
- 1894e: Eräs muistojen kaupunki. *Päivälehti* 28. 6. 1894.
- 1894f: Liettuan matkalta. (Kalvaaria.) *Päivälehti* 13. 7. 1894.
- 1894g: Venäläis-saksalaiselta rajalta. *Päivälehti* 18. 8. 1894.
- 1894h: Vieraalla virralla. *Päivälehti* 3. 11. 1894.
- 1894i: Häät liettualaisessa talonpoikaiskylässä. *Päivälehti* 24. 11. 1894.
- 1895a: Matkamuijtelmia. I. Itämeren rannalla. *Päivälehti* 20. 2. 1895.
- 1895b: Matkamuijtelmia. II. *Päivälehti* 21. 2. 1895.
- 1895c: Matkamuijtelmia III. *Päivälehti* 23. 2. 1895.
- 1895d: Tutkimusmatkalta Liettuasta. I. *Päivälehti* 12. 9. 1895.
- 1895e: Tutkimusmatkalta Liettuasta. II. *Päivälehti* 13. 9. 1895.
- 1895f: Tutkimusmatkalta Liettuasta. Sereje. *Päivälehti* 26. 9. 1895.
- 1895g: Päivä Firenzessä. *Päivälehti* 13.12.1895.
- 1895h: Liettualaisia lauluja. *Nuori Suomi* 1895.
- 1895i: Kaksi kaupunkia Länsi-Venäjäällä I. Schaki. II. Troki. *Koti ja yhteiskunta* 5 & 6, 7 & 8 / 1895.

- TALVIO, MAILA 1895j: Puolalainen naiskirjailija Elisa Orzeszko. *Uusia lehtiä*. Kolmas vihko.
- 1896a: Puolalainen sanomalehtipaja Danzigissa. *Päivälehti* 29. 6. 1896.
- 1896b: Kesäpäivä Helsingissä. *Aamulehti* 5. 8. 1896.
- 1896c: Matkakirjeitä Pommerista. Kuolevaa kansaa etsiessä. *Päivälehti* 15. 8. 1896.
- 1896d: Matkalla Pohjois-Pommerissa. *Viipurin Sanomat* 16. 8. 1896.
- 1896e: Matkalla Pohjois-Pommerissa. *Viipurin Sanomat* 18. 8. 1896.
- 1896f: Matkalta Pohjois-Pommerissa. *Viipurin Sanomat* 20. 8. 1896.
- 1896g: Matkakirjeitä Pommerista. Schmolsinin kylä. *Päivälehti* 26. 8. 1896.
- 1896h: Matkakirjeitä Pommerista. *Päivälehti* 28. 8. 1896.
- 1896i: Matkakirjeitä Pommerista. Kuolevan kansan joukossa. *Päivälehti* 2. 9. 1896.
- 1896j: Slaavilais-germaanisilta rajoilta. *Viipurin Sanomat* 17. 9. 1896.
- 1896k: Matkakirjeitä Länsi-Preussista. *Aamulehti* 18. 9. 1896.
- 1896l: Matkakirjeitä länsipreussista. Helan niemimaalla. *Päivälehti* 9. 10. 1896.
- 1896m: Lützenissä Kustaa Aadolfin kuolinpäivänä. *Aamulehti* 17. 11. 1896.
- 1896n: Helan niemimaa. Matkakirje 1. *Aamulehti* 8. 12. 1896.
- 1896o: Evangeline. *Nuori Suomi* 1896.
- 1896p: Matkamuistelmia Italiasta. Päivä Venetsiassa. *Koti ja yhteiskunta* 7 & 8/1896.
- 1897a: Kirje Leipzigiästä. *Aamulehti* 12. 1. 1897.
- 1897b: Wittenberg, uskonpuhdistuksen kotikaupunki. *Aamulehti* 25. 2. 1897.
- 1897c: Piirteitä Dresdenistä. *Aamulehti* 17. 4. 1897.
- 1897d: Päivä Praagissa. *Aamulehti* 18. 5. 1897.
- 1897e: Piirteitä juhlivasta Pietarista. *Aamulehti* 20. 5. 1897.
- 1897f: Leipzigin Thüringiläis-saksilaisesta näyttelystä. *Aamulehti* 13. 6. 1897.
- 1897g: Wendit Spreewaldissa. Matkakirje. *Aamulehti* 16. 6. 1897.
- 1897h: Kotiin. *Aamulehti* 7. 7. 1897.
- 1898a: Wartburgilla. *Nuori Suomi* 1898.
- 1898b: Kirje juhlivasta Pragista: Frantisek Palacky. *Aamulehti* 22. 6. 1898.
- 1898c: Kirje juhlivasta Pragista. II. *Aamulehti* 28. 6. 1898.
- 1899: *Niemenvirran varsilta*. Kirjasia kansalaisille, 9. Helsinki.
- 1900: Muutamia juhlapäiviä. *Nuori Suomi* 1900.
- 1915: Muutamia kirjeitä Niemenin rannoilta. *Aika* 1915.
- 1917a: *Kaksi rakkautta*. Toinen painos. Porvoo.
- 1917b: Muistelmia Liettuaista. *Aika* 1917.
- 1921: *Kootut teokset VI. Novelleja*. Porvoo.
- 1932: Kolme ihmistä; Muistelmia liettualaisesta isänmaanrakkaudesta. *Kansan Kuvalehti* 13/1932.
- 1946: [osuus teoksessa:] 9. 9. 1946. *Kirjailijain juhla-kirja Jalmari Jäntin täyttävänä 70 vuotta*. Helsinki.
- 1947: *Rukkaset ja kukkaset. Muistinäkymiä*. Toinen painos. Helsinki.
- 1953: *Kootut teokset IV*. Helsinki.
- 1954: *Kootut teokset VII*. Toinen painos. Helsinki.
- TUULIO, TYNY 1964: *Maila Talvion vuosikymmenet* 1. Porvoo.
- VALUNTA, VYTAUTAS 1994: Plokščiiai ennen ja nyt. *Vuosisadan varrelta. Suomen ja Liettuan kulttuurisuhteiden historiaa*. Vilna.

LIISI HUHTALA: *The ordeals of a cultivated person: the discourse of Maila Talvio's travel writings*

The Finnish author Maila Talvio (1871–1951) took an active part in the travels of her husband, J. J. Mikkola, Professor of Slavonic Philology, in the 1890's. She also reported her experiences in the contemporary periodical press. The turn of the century saw a major increase in the number of Finnish writers travelling abroad for the first time, particularly to Italy and France. In Talvio's case, however, the important countries proved to be Poland and Lithuania.

In this article, I look at Talvio's travel writings in the light of observations by Mary Louise Pratt and Sara Mills concerning the descriptive techniques of early women travel writers. Talvio too foregrounds the many hardships faced by a cultivated lady travelling abroad, as well as the harsh contrast between east and west.

As a travel writer, Talvio proves to be more of a sentimental commentator than an ethnographic observer. On the one hand she wants to empathize with the lives of the people she depicts (the so-called 'going native' approach); at the same time, however, she also wishes to distance herself and perceive them as 'other', emphasizing their squalor and racial differences. This is particularly true of the Jews of Western Russia, whose description reflects the generally negative attitudes found in Finnish discourse on the Jewish question at the turn of the century.

Different frameworks and discourse tensions in Talvio's travel writing are created on the one hand by feminine expectations – for instance her insistent focus on 'atmosphere', on individuals and on external appearance – on the other by the political position of Finland, combined with the nationalist discourse. These factors generate sympathy towards Lithuania and in a wider sense towards all small and oppressed nations. In Talvio's description, Lithuania crystallizes into a definite scenic topos, which allegorically has to bear the desperate burden of the Nationalist struggle. Through her travel writings, Talvio is actually always speaking of Finland – a feature shared by almost all Finnish travel writers at the turn of the 20th century.